67.
koncertní
sezona
2022
2023

Schumann a barvy Paříže

Filharmonie doma

2. abonentní koncert

Besední dům

8 a 9|12|2022

Filharmonie
Brno Philharmonic

Program

GERMAINE TAILLEFERRE
Petite suite (Malá suita) I 8'
1. Prélude
2. Sicilenne
3. Les filles de la Rochelle (Dívky z La Rochelle)

ROBERT SCHUMANN
Klavírní koncert a moll op. 54 I 32'
Piano Concerto in A minor, Op. 54
1. Allegro affettuoso
2. Intermezzo. Andantino grazioso (attacca)
3. Allegro vivace

přestávka / interval I 20'

CLAUDE DEBUSSY / arr. **HENRI BÜSSER**
Petite suite (Malá suita) I 13'
1. En bateau (V loďce)
2. Cortège (Družina)
3. Menuet
4. Ballet

CAMILLE SAINT-SAËNS
Symfonie č. 2 a moll op. 55 I 25'
Symphony No. 2 in A minor, Op. 55
1. Allegro marcato
2. Adagio
3. Scherzo: Presto
4. Prestissimo

Markus Schirmer klavír / piano
Filharmonie Brno
dirigentka / conductor **Marie Jacquot**

Pod záštitou J. E. Alexise Dutertra, velvyslance Francie v České republice.
Under the auspices of H. E. Alexis Dutertre, Ambassador of France to the Czech Republic.

AMBASSADE
DE FRANCE
EN RÉPUBLIQUE
TCHÈQUE
Liberté
Égalité
Fraternité

O skladbách

V podání francouzské – v Brně debutující – dirigentky Marie Jacquotové, jejíž mezinárodní kariéra strmě stoupá, se nám nabízí možnost srovnání nejen tří francouzských autorů, ale i různých tendencí francouzské hudby 19. a 20. století, které na sebe bezprostředně reagovaly: Debussyho impresionismus byl reakcí na konzervatismus *ars gallica*, hudba pařížské Šestky se zase vyrovnávala s impresionismem. Tři francouzská díla, která dnes večer na koncertě zazní, nepatří k často uváděným, přesto vypovídají mnohé nejen o stylech samotných autorů, ale i o výše zmíněných tendencích. Schumannův *Klavírní koncert a moll*, jehož sólového partu se ujme německý klavírista Markus Schirmer, je naopak ikonickou a proslulou skladbou hudby období (německého) romantismu.

Germaine Tailleferre (1892 až 1983) byla členkou slavné pařížské skladatelské skupiny Les Six (Šestka), z níž se dnes největší pozornosti těší Arthur Honegger, Francis Poulenc a Darius Milhaud. Zbývající tři tvůrci – vedle Tailleferreové to byli Georges Auric a Louis Durey – jsou pohříchu opomíjeni, třebaže i oni jsou autory pozoruhodných skladeb.

Název skupiny se usadil poté, co kritik Henri Collet publikoval v týdeníku Comoedia ze 16. ledna 1920 článek *Les cinq russes, les six français et M. Satie* (Pět Rusů, šest Francouzů a pan Satie). Tvorba členů Šestky byla vnímána jako reakce na wagnerovskou přebujelost a impresionistickou mlhavost; za jejich guru byli pokládáni skladatel Erik Satie s jeho estetikou „cirkusu, music-hallu, trhoviště a kavárenských koncertů" a básník Jean Cocteau. Popravdě je však spojovalo mnohem víc přátelství než jednotné umělecké názory a zájmy; všichni se postupem doby vyprofilovali v silné, vzájemně se respektující skladatelské osobnosti. O Germaine Taillefferreové Cocteau prohlásil, že je to *Marie Laurencinová* [malířka spojovaná s pařížským kubismem] *pro ucho*.

V roce 1957 Germaine Taillefferre zasedla do programové rady RTF (Francouzského rozhlasu a televize). Traduje se, že v témže roce ji oslovil mladý režisér Louis Malle, aby složila hudbu k jeho celovečernímu filmovému debutu *Ascenseur pour l'échafaud* (Výtah na popraviště). Náhoda tomu ovšem chtěla, že do studia vstoupil Miles Davis, jemuž Malle ukázal svůj čerstvě sestříhaný snímek. Davis k němu dlouho do noci improvizoval, Malle jeho hru zaznamenával. Výsledek byl natolik výjimečný, že se Malle rozhodl doprovodit svůj film Davisovou hudbou.

Je možné, že ***Malá suita*** pro orchestr Tailleferreové z roku 1957 obsahuje hudební myšlenky, které byly původně určeny pro Malleův film, ráz hudby by tomu odpovídal. Půvabný třívětý cyklus sestává z *Preludia*, *Siciliany*, závěrečná část vychází z melodie námořnické písně *Les filles de La Rochelle* (Dívky z La Rochelle).

Z velkých zakladatelů romantické hudby měšťanského 19. století, kteří oponovali svým předchůdcům představujícím aristokratický vídeňský klasicismus, přežil do jeho druhé půle jediný **Robert Schumann** (1810–1856) a jeho dílo je tedy důležitou slohovou spojnicí mezi oběma půlemi vývojově nesmírně bohatého věku. Navíc prožil svůj pohnutý život po boku nejslavnější světové klavíristky století. Dceru svého klavírního učitele Friedricha Wiecka si musel vydobýt soudním procesem, protože Wieck Schumanna (který si úporným studijním úsilím u klavíru trvale ochromil ruku) pokládal za partnera, s nímž nebude mít jeho dcera snadný život. Clara však se Schumannem vytvořila výjimečný pár, který se dokázal vzájemně umělecky inspirovat.

Klavírní hudba je těžištěm Schumannova odkazu; právě v ní je nejvíce soustředěno vyjádření skladatelova nitra, představ zprostředkovávaných zpravidla pomocí symbolů, Schumannův klavír je však zároveň nositelem velkých idejí doby. Vybroušený sloh Schumannových vrcholných klavírních cyklů dosahuje až symfonické monumentality. Je přitom příznačné, že ještě roku 1839 skladatel prohlašoval: *Vidím, že nemohu napsat koncert pro virtuosa, musím myslit na něco jiného*. O dva roky později složil pro svou choť jednovětou *Fantazii pro klavír a orchestr*, jejíž úspěch jej přiměl k tomu, aby roku 1845 dovedl dílo do podoby ***Klavírního koncertu a moll***. Jeho premiéra se uskutečnila ještě téhož roku, 4. prosince, v podání Clary a dirigenta Ferdinanda Hillera.

Klavírní koncert a moll stvrzuje Schumannovo tíhnutí k monotematičnosti, posilující formální semknutost. Centrální myšlenkou celého díla je hlavní téma úvodního *Allegra affettuosa*, které po energických vstupních akordech zazní v dřevěných nástrojích. Staccatová vzestupná část tématu se připomíná v dialogu klavíru a smyčců i v následujícím *Intermezzu*, jež díky širokodeché kantilénové melodii violoncell ve střední části vzbuzuje dojem „písně beze slov" (nezapomínejme, že Schumann byl též velkým tvůrcem romantické písně). Z ústřední myšlenky vychází i tanečně pojaté téma finále, které temperamentně koncert završuje.

Claude Debussy (1862–1918) našel oporu pro svůj umělecký vývoj jak v dobovém francouzském malířství (Manet, Monet, Renoir, Degas, Toulouse-Lautrec, van Gogh, Gauguin...), tak v symbolistní poezii (Baudelaire, Verlaine, Mallarmé, Rimbaud). Učaroval mu zejména Paul Verlaine s jeho „hudebním veršem" (připomeňme, že symbolistní básníci stavěli hudbu nad ostatní druhy umění). Ostatně i první dvě části ***Malé suity*** pro čtyřruční klavír (1889) jsou inspirovány Verlaineovými básněmi ze sbírky *Fêtes galantes* (Galantní slavnosti).

Úvodní věta odráží dojmy z básně *En bateau* (V loďce): *Již večernice těká po vlnách / vod ztemnělých a lodník ruku vztáh' / a hledá křesadlo své po kapsách. // Toť chvíle, páni, nebo nikdy snad, / být odvážným a proto napořád / své ruce všude pustím v chvat! // Ač rytíř Atys v loďky okraji / na loutnu brnká, oči potají / za zrádnou Chloris mrzce těkají. // Pošeptmu abbé Eglé zpovídá / a vikomt, jenž se zhýralým být zdá / teď svému srdci plnou volnost dá. // Mezitím stoupá měsíc stále výš' / a loďka na své plavbě, krátké již, / vesele brázdí snící vodní tiš'.*

Následuje Cortège (Družina), k níž jako předobraz posloužily verše: *Opice ve vestě z brokátu / běží opodál ní hopkavá, / ona šátek z krajek smačkává, ruku v rukavici upialu; // Malý černoch, který rudě žhne, / podchycuje s napětím sil svých / cípy těžkých šatů vlečkových, / pozorný na záhyb, jenž se hne; // Opice své oči, plné tuch, / k bílým ňadrům paní pozvedá, / k bohatému skvostu, jehož ždá / pro své nahé torso kterýs' bůh. // Malý černoch zvedá občas výš', / než je zapotřebí, šibal len, / skvělé břímě, aby shlédl jen, / o čem celé noci prosnil již; // Ona kráčí takto po schodech, / aniž projevuje citu dosť / pro nestoudnou opovážlivost / ochočených živočichů těch* (obě básně přeložil Jarmil Krecar z Růžokvětu, 1916).

Poeticky laděné jsou ovšem i obě zbývající věty *Menuet* a *Ballet*, které ze symbolistních výjevů a ducha Verlaineovy sbírky nepochybně vycházejí též. *Malá suita* tvoří kompaktní a uzavřený cyklus, v jehož prosté hudbě a zadumaných náladách lze bezpečně rozpoznat pozdějšího tvůrce velkých impresionistických fresek. Původní verze *Malé suity* pro čtyřruční klavír zazněla poprvé 2. února 1889 v Paříži v podání a autora a jeho vydavatele Jacquese Duranda. Skladba se poté dočkala několika úprav; barvitou orchestrální podobu dal dílu v roce 1907 Debussyho přítel Henri Büsser, který ve své instrumentaci obdivuhodně vystihl skladatelův styl.

Camille Saint-Saëns (1835 až 1921) byl představitelem tradicionalistické linie francouzské hudby 19. století, odvolávajícím se na klasické ideály. Demonstroval to nejen vlastní tvorbou, která spolu se skladatelskou činností Césara Francka, Gabriela Fauré, Julese Masseneta a dalších obdobně smýšlejících autorů utvářela fenomén *ars gallica*, ale také spoluzaložením Société nationale de musique, jež snahy o směřování francouzské hudby na klasických základech institucionalizovala.

Saint-Saëns napsal celkem pět symfonií, z toho tři číslované: první složil jako patnáctiletý, skutečnou *První* vytvořil roku 1853. O tři roky později napsal *Symfonii F dur „Urbs Roma"*, s níž zvítězil v soutěži, kterou organizovala Société Sainte Cécile v Bordeaux. ***Druhá symfonie a moll***, završená roku 1859 (její poměrně vysoké opusové číslo udalo pozdější vydání tiskem – 1878), tak byla ve skutečnosti jeho čtvrtou symfonií. Ke kompozici v tomto žánru se pak vrátil až o sedmadvacet let později, a to ve slavné *Symfonii č. 3 c moll „Varhanní"*.

Třebaže Saint-Saënsovy rané symfonie leží ve stínu posledně uvedené, minimálně *Druhá a moll* stojí za to, aby jí orchestry skýtaly zvýšenou péči. Je věnována dirigentovi Julesi Pasdeloupovi, který ji premiéroval 20. února 1859 v Lipsku a následně ji uvedl 25. března 1860 poprvé v Paříži, v Société des jeunes artistes du conservatoire. Pasdeloup po dvě dekády ovládal pařížská pódia a se svou pověstí „tvrďáka" se neostýchal odmítat hudbu ani sebeuznávanějších skladatelů, nebyla-li mu po chuti. Mladému Saint-Saënsovi tak muselo činit neskonalé potěšení, že se tento dirigent jeho díla ujal.

Druhá symfonie vychází ze symfonií Beethovenových či Mendelssohnových, avšak její obsah je již bytostně romantický. Vstupní věta *Allegro marcato* s řízným hlavním tématem představuje odvážnou kombinaci sonátové formy a fugy. Lyrické *Adagio* vyznívá jako vzdušné intermezzo směřující k bouřlivě neokázalému nástupu *Scherza*, jehož zklidnění v závěru připravuje půdu pro efektní finále; v něm se Saint-Saëns – podobně jako Mendelssohn v poslední větě *Čtvrté symfonie A dur „Italské"* – inspiroval neapolskou tarantelou.

Vítězslav Mikeš

O účinkujících

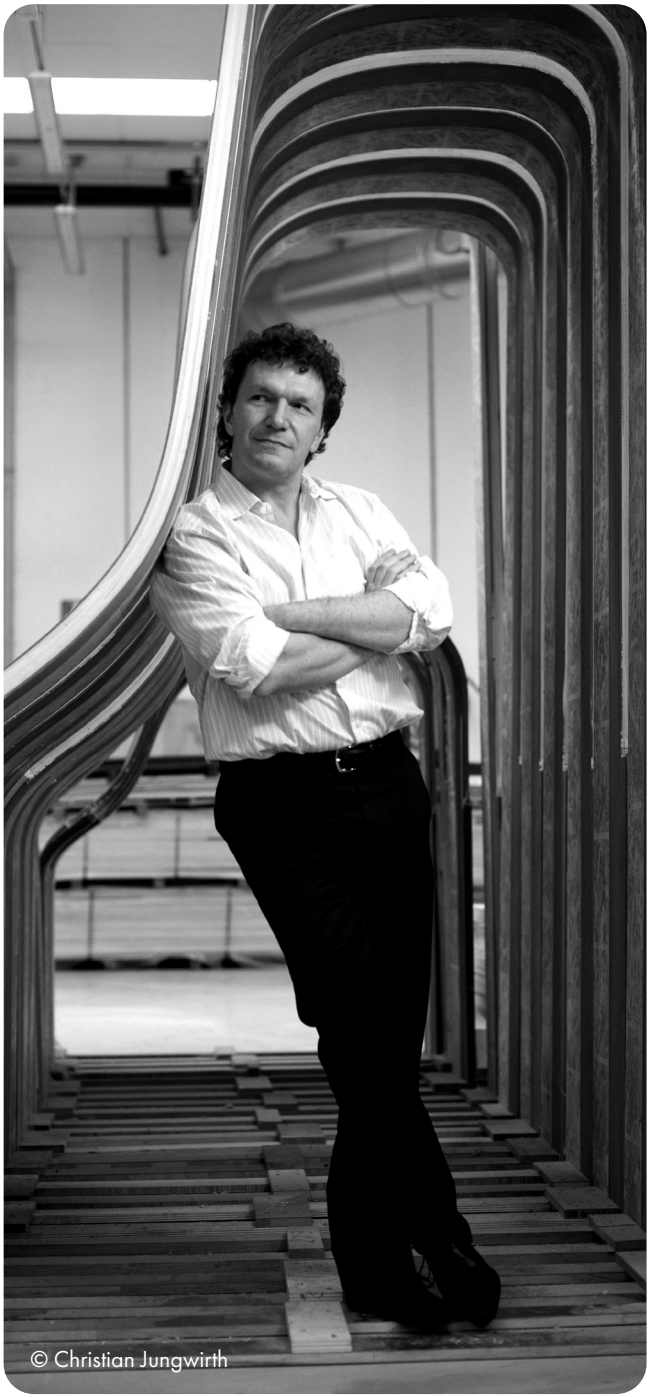
© Christian Jungwirth

Markus Schirmer je uznáván pro svou charismatickou hru a schopnost vyprávět prostřednictvím nástroje živé příběhy. Vystihuje jej jeden z recenzních ohlasů: *Krysař klavíru... Hudba, která vychází přímo ze srdce, mozku a konečků prstů*. Brzy vystupoval ve významných koncertních síních, jako jsou vídeňský Musikverein, Suntory Hall v Tokiu, Wigmore Hall v Londýně, lipský Gewandhaus, berlínská Filharmonie, prezentoval se na proslulých festivalech v Lucernu, Rheingau, Porúří, Bregenzu, na La Roque d'Antheron, Kissinger Sommer, Schubertiade atd. Spolupracoval s Vídeňskými filharmoniky, Královským filharmonickým orchestrem v Londýně, Tokijským symfonickým orchestrem, s orchestrem Mariinského divadla, Chamber Orchestra of Europe nebo English Chamber Orchestra pod taktovkou dirigentů jako Valerij Gergijev, Sir Neville Marriner, Vladimir Fedosejev, Yehudi Menuhin, Jukka-Pekka Saraste, Michael Gielen, Sir Charles Mackerras, John Axelrod, James Judd, Paul Goodwin, Fabio Luisi či Philippe Jordan.

Snaha a odvaha objevovat nové možnosti jej zavádí i mimo klasický repertoár, jak o tom svědčí improvizační projekt Scurdia, který spojuje výjimečné hudebníky z celého světa. Schirmer také rád spolupracuje s herci a propojuje hudbu s literaturou: např. s americkou zpěvačkou a herečkou Helen Schneiderovou uvádí vlastní adaptaci *Sedmi smrtelných hříchů* Kurta Weilla pro hlas a klavír.

Za svůj mimořádný umělecký přínos Schirmer obdržel Music Manual Award na Mezinárodním hudebním shromáždění Euromusic, je také držitelem jednoho z nejprestižnějších rakouských ocenění, ceny Karla Böhma. Za své debutové CD se Schubertovými sonátami získal Cenu německé hudební kritiky. Mezinárodních ocenění se dostalo i jeho dalším nahrávkám s díly Haydnovými, Beethovenovými, Ravelovými, Musorgského či albu *The Mozart Session*.

Jako uznávaný profesor hry na klavír na univerzitě v domovském Štýrském Hradci vychoval řadu laureátů prestižních klání, pravidelně vede mistrovské kurzy a je vyhledávaným porotcem významných klavírních soutěží. Působí jako umělecký ředitel festivalu ARSONORE, který se koná na zámku Eggenberg ve Štýrském Hradci.

Markus Schirmer provede dnes večer Schumannův *Klavírní koncert a moll* na vlastní klavír značky Bösendorfer, který si za tímto účelem přivezl.

Více na www.markusschirmer.at

Kořeny brněnské filharmonie sahají do sedmdesátých let 19. století, kdy v Brně mladý Leoš Janáček usiloval o vznik českého symfonického orchestru. Dílo slavného skladatele 20. století je ostatně nejvýznamnější programovou položkou tělesa, které je považováno dodnes za jeho autentického interpreta.

Dnešní **Filharmonie Brno** vznikla v roce 1956 sloučením rozhlasového a krajského orchestru a od té doby patří svou velikostí i významem k české orchestrální špičce. Na svých turné provedla na tisíc koncertů v Evropě, ve Spojených státech, v Latinské Americe, na Dálném i na Blízkém východě. Je pravidelným hostem světových i českých festivalů, kde často spojuje umělecké síly s vynikajícím Českým filharmonickým sborem Brno.

Orchestr pravidelně natáčí pro Český rozhlas a Českou televizi. Kromě realizace nahrávek pro řadu společností (Supraphon, Sony Music, IMG Records, BMG, Channel 4) zakládá Filharmonie Brno v roce 2020 svůj vlastní nahrávací label. Dynamicky také rozvíjí zakázkové nahrávání pro globální klientelu v rámci Czech Orchestra Recordings.

Dějinami orchestru prošla řada českých a světových dirigentských osobností jako Břetislav Bakala, František Jílek, Petr Altrichter, Jiří Bělohlávek, Sir Charles Mackerras, Jakub Hrůša nebo Tomáš Netopil. Od sezony 2018/2019 je šéfdirigentem a uměleckým ředitelem Dennis Russell Davies.

Od roku 2000 pořádá filharmonie letní open air festival na brněnském hradě Špilberk, v roce 2012 se stala pořadatelkou renomovaných festivalů Moravský podzim, Velikonoční festival duchovní hudby a Expozice nové hudby. Zaštiťuje mezinárodně proslulý dětský sbor Kantiléna, od roku 2010 se podílí na festivalu mladých hudebníků Mozartovy děti, v roce 2014 zakládá svou Orchestrální akademii.

Filharmonie Brno je dnes nejen silným hráčem na poli symfonické hudby doma i v zahraničí, ale i předním organizátorem hudební sezony druhého českého města, aktivním festivalovým pořadatelem a kreativním lídrem orchestrální dramaturgie. Působí v neorenesančním Besedním domě, „brněnském Musikvereinu“ z dílny Theophila von Hansena z roku 1873, a těší se na nový moderní koncertní sál, který navrhuje tým architektů Tomasze Koniora a Petra Hrůši a akustika Yasuhisa Toyoty.

Marie Jacquot vyniká mezi mladými dirigentskými talenty svým zájmem o široký repertoár, důslednou prací na zkouškách a inspirativní interpretací jak na koncertním pódiu, tak v operním orchestřišti. Studovala hru na trombon v Paříži, poté dirigování ve Vídni a Výmaru a účastnila se různých mistrovských kurzů; získala stipendia od Dirigentského fóra Německé hudební rady. Je držitelkou Ceny Ernsta Schucha (2019) a nominace na Objev roku od International Opera Awards.

V sezoně 2021/2022 byla jmenována šéfdirigentkou Dánského královského divadla, debutovala s orchestrem lipského Gewandhausu, s Drážďanskou filharmonií, v Německé opeře Berlín (*La traviata*) a Semperoper v Drážďanech (*Der Goldene Drache*, *Carmen*), vrátila se do Stuttgartské státní opery (*Don Giovanni*) a Deutsches Sinfonieorchester v Berlíně. Je častým hostem Vídeňských symfoniků. V sezóně 2022/2023 s nimi vystupuje ve vídeňském Musikvereinu a na festivalu v Bregenzu. Ve stejné sezoně debutuje u Sächsische Staatskapelle v Drážďanech, u rozhlasových orchestrů v Mnichově, Kolíně nad Rýnem, Frankfurtu nad Mohanem, vrací se k Deutsches Sinfonieorchester v Berlíně a k Symfonickému orchestru Malmö, diriguje čtyři operní inscenace – ve Štrasburku (Thierry Pécou *Until the Lions*, světová premiéra), Nancy (Prokofjev *Láska ke třem pomerančům*), v Berlíně (Thomas *Hamlet*) a v Antverpách/Gentu (Mozart *Figarova svatba*).

V letech 2019–2022 působila jako *kapellmeister* v Deutsche Oper am Rhein, kde řídila mj. inscenace *La Clemenza di Tito*, *Romeo a Julie* a *Louskáček* a koncerty Düsseldorfského symfonického orchestru a Duisburské filharmonie. V tomto období dále vystupovala s Karajanovou akademií při Berlínské filharmonii, s Gürzenich Orchester v Kolíně nad Rýnem, s Orchestre de Chambre de Lausanne, Badische Staatskapelle Karlsruhe či s Orchestre Philharmonique de Luxembourg.

V roce 2016 asistovala Kirillu Petrenkovi v Bavorské státní opeře při světové premiéře opery *Jižní pól* Miroslava Srnky (rež. Hans Neuenfels), načež byla pozvána k dirigování dvou světových premiér na Mnichovském operním festivalu 2018. V letech 2016–2019 působila jako *kapellmeister* a zástupkyně generálního hudebního ředitele ve Würzburgu.

Více na www.marie-jacquot.com

Pod stromeček dva koncerty v dárkovém balení

Slavnostní. Vyprávějící. Intenzivní. Velkolepá. Inspirující. To jsou názvy pěti dárků, které pro vás na letošní Vánoce připravila Filharmonie Brno.

Každé miniabonmá obsahuje dva koncerty a vychází vstříc rozmanitému vkusu posluchačů.

Řada **Velkolepá** například nabízí Mozarta, Brucknera, Chačaturjana a Čajkovského, zatímco řada **Intenzivní** Bolcoma, Dvořáka, Schnittkeho či Kutavičiuse.

Vstupenky na dvojice koncertů se prodávají zvlášť, z jednoho balíčku tak lze obdarovat dvě osoby. Cena balíčků začíná na 400 korunách. Ten, kdo si koupí miniabonmá v předprodeji, dostane dárkovou obálku.

Podrobnější informace na filharmonie-brno.cz/vanoce

Zveme vás na

Novoroční koncert v Janáčkově divadle 1. 1. 2023 ve 20:00: **Čajkovskij** Italské capriccio, **Smetana** Richard III., **Addinsell** Varšavský koncert, **Ligeti** Rumunský koncert, **Ravel** Bolero; Matouš Zukal – klavír, Filharmonie Brno, dirigent Robert Kružík

Dávné nordické příběhy, 2. ab. koncert cyklu Filharmonie v Janáčkově divadle I 12. a 13. 1. 2023 v 19:00: **Grieg** Peer Gynt, **Abrahamsen** let me tell you, **Sibelius** Symfonie č. 5; Nicole Chevalier – soprán, Filharmonie Brno, dirigent Michael Schønwandt

26. reprezentační ples Filharmonie Brno v Besedním domě 21. 1. 2023 v 19:00: K tanci i poslechu hrají Filharmonie Brno pod taktovkou Dennise Russella Daviese, Salonní orchestr Brno, Jazz Archiv a Cimbal Classic. Vstupenky jsou k dostání ve filharmonickém předprodeji na Besední ulici od pondělí 12. 12. 2022.

Prodej vstupenek
- on-line: www.filharmonie-brno.cz
- v předprodeji Filharmonie Brno, Besední, 602 00 Brno
  ✆ +420 539 092 811, e-mail: predprodej@filharmonie-brno.cz
  PO–PÁ 12:00–18:00 h
- ½ hodiny před koncertem v místě jeho konání

Prosíme posluchače, aby zaujali svá místa včas a vypnuli své mobilní telefony.
Změna programu a účinkujících vyhrazena.

Za podporu a spolupráci děkujeme

Vydala Filharmonie Brno v roce 2022 nákladem 300 výtisků
texty Vítězslav Mikeš
motiv na obálce je inspirovaný stropní malbou ze zásálí Besedního domu, která představuje páva s květinami
foto archiv Filharmonie Brno; Wikimedia Commons; portrét Clauda Debussyho z roku 1884: Marcel Baschet; portrét Roberta Schumanna: Adolf von Menzel
produkce Printeco s.r.o.
redakční uzávěrka 2I12I2022

Filharmonie Brno, příspěvková organizace
Komenského náměstí 534/8, 602 00 Brno, ✆ +420 539 092 801
www.filharmonie-brno.cz, www.salprobrno.cz

Statutární město Brno finančně podporuje Filharmonii Brno.
Vybrané koncerty se konají za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky a Jihomoravského kraje.

www.filharmonie-brno.cz
www.salprobrno.cz